

Вікторія Чернописька

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
кандидат історичних наук,
асистент кафедри теорії та філософії права
Vika_Ch07@ukr.net

КАНОНІЧНО-ЗАКОНОДАВЧА БАЗА МОНАСТИРІВ СТУДІЙСЬКОГО УСТАВУ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

На основі ґрунтовного аналізу значної джерельної бази в історико-правовому контексті проаналізовано канонічно-законодавчі документи монастирів Студійського уставу. “Загальний Типікон” взорувався на древні монаші типікони та на східну традицію чернецтва, яку запровадили у Києво-Печерській Лаврі Св. Антоній і Св. Теодозій Печерські. Він складався із п’яти частин, що тематично поділялися на окремі глави і загалом містили 957 статей, та приміток-коментарів (324 позиції). Джерельною базою слугували твори Св. Отців, монаші типікони від найдавніших і до сучасних ігумену, монастирські правила, устави, служебники, патерики, наукові богословські та історичні праці візантійської, мелхитської, грецької, латинської, німецької, французької, російської та української історіографії, тобто ігумен Климентій (Шептицький) використовував усі доступні на той час джерела про східне чернецтво. Порівняння “Загального Типікону” з двома попередніми, Сквиливським та Унівським, яскраво свідчить про його науковість, ґрунтовність, вичерпність та глибоку східну духовність, відтак він став найповнішим “Типіконом” чернечого життя монахів Студійського уставу, якого вони дотримуються і тепер.

Ключові слова: канонічно-законодавча база; типікони; ідеологія; Климентій Шептицький; студійське чернецтво; монастир; монахи.

Викторія Чернописька

КАНОНИЧЕСКИ-ЗАКОНОДАТЕЛЬНАЯ БАЗА МОНАСТЫРЕЙ СТУДИЙСКОГО УСТАВА: ИСТОРИКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

На основе детального анализа большой источниковой базы в историко-правовом контексте анализируются канонически-законодательные документы монастырей Студийского устава. “Общий Типикон” основывался на древних монашеских типиконах и на восточной традиции монашества, которую ввели в Киево-Печерской Лавре Св. Антоний и Св. Феодосий Печерские. Он состоял из пяти частей, тематически разделенных на отдельные главы, что в общем содержали 957 статей, и примечаний-комментариев (324 позиции). Ключевой базой стали произведения Св. Отцов, монашеские типиконы – от древнейших и до современных игумену, монастырские правила, уставы, служебники, патерики, научные богословские и исторические труды византийской, мелхитской, греческой, латинской, немецкой, французской, русской и украинской историографии, то есть игумен Климентий (Шептицкий) использовал все доступные на то время источники о восточном монашестве. Сравнение “Общего Типикона” с двумя предыдущими, Сквиловским и Унивским, ярко свидетельствует о

его научности, основательности, полноте и глубокой восточной духовности, поэтому он стал полным “Типиконом” монашеской жизни монахов Студийского устава, которого они придерживаются и в настоящее время.

Ключевые слова: канонически-законодательная база; типиконы; идеология; Климентий Шептицкий; Студийское монашество; монастырь; монахи.

Victoriya Chornopyska
Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Department of Theory and Philosophy of Law
Ph. D.

CANONICALLY-LEGISLATIVE FRAMEWORK STUDITE ORDER: HISTORICAL AND LEGAL ASPECTS

Based on a thorough analysis of sources in a significant historical and legal context analyzes canonical-legal documents Studite Order. “General Typicon” vzoruvavsya the ancient monastic Typicon and the Eastern monastic tradition introduced in the Kyiv-Pechersk Lavra St. Anthony and St. Theodosia Caves. It consisted of five parts, thematically divided into individual chapters in total containing 957 articles, notes and comments – 324 positions. The source base served as the works of St. Fathers, monastic Typicon from ancient to modern abbot, monastic rules, statutes, Missal, paterikon, scientific theological and historical works of Byzantine, Melkite, Greek, Latin, German, French, Russian and Ukrainian historiography, that is, abbot Clement (Sheptytsky) used all available sources at the time of Eastern monasticism. Comparison of “General Typicon” from the previous two, and Sknylivska Univ clearly indicates its scientific, sound, exhaustive and deep Eastern spirituality, so it became the most complete “Typicon” religious life of monks Studite order, which they observe in the present.

Key words: canonical-legal framework; Typicon; ideology; Clement Sheptytsky; Studite monk; monastery; monks.

Постановка проблеми. У сучасних релігієзнавчих, історичних та правових дослідженнях чільне місце посідає проблема вивчення суспільно-політичної, національно-культурної та державно-правової ролі Церкви. Проте, незважаючи на такий активний науковий інтерес до зазначеної тематики, досліджувана проблематика потребує і надалі поглибленого наукового вивчення. Зокрема, до сьогодні поза увагою українських істориків залишається діяльність українського Студийського чернецтва взагалі. Попри усю змінність історичної долі, принципове й навіть демонстративне відсторонення від світського життя, монастирі були своєрідними індикаторами суспільно-політичної та релігійної ситуації в Україні, безпосередньо чи опосередковано впливаючи на суспільство, були важливим чинником його духовного поступу, формування культурного потенціалу та громадської думки.

Аналіз досліджуваної проблеми. Великий інтерес серед перших праць з означеної проблематики викликає історична розвідка С. Korolevskij “Le Métropolitain André restaurateur de la vie monastique orientale pure. Les Studites” (К. Королевський “Митрополит Андрей – відновитель чистого східного монашого життя. Студити.” – *Переклад автора*), яка є частиною знаної його монографії про Митрополита Андрея. Дослідженню студийського чернецтва у богословському та історико-канонічному аспекті присвячена монографія Й. Дачкевича “Святий Теодор, ісповідник, ігумен студитський і монастирі Студитського Уставу в Україні”. Доволі ґрунтовними, побудованими на широкій джерельній базі є дослідження ігумена Святоуспенської Унівської Лаври

Теодора (Мартинюка), що стосувались канонічних аспектів розвитку Студійського чернецтва, зокрема, його докторська дисертація з канонічного права “*Caratteristica giuridica dei gradi della consacrazione monastica. Il Tipico generale dei monasteri studiati nel contesto della tradizione monastica e del ССЕО*” (“Юридична характеристика ступенів монашого посвячення. Загальний Типікон студійських монастирів у контексті монашої традиції та ККСЦ”).

Знаковим для історіографії досліджуваної проблеми став вихід збірника матеріалів конференцій “Студійське монашество”. На особливу увагу серед статей збірника заслуговує історична розвідка ігумена Теодора (Мартинюка) “Відновлення студійського чернецтва слугою Божим Митрополитом Андреем і блаж. прпмч. Климентієм” у якій автор, на основі першоджерел, висвітлює розвиток канонічно-законодавчої бази студійського монашества. Варто зазначити, що сьогодні у чернечій спільноті спостерігається підвищений інтерес до вивчення студійської проблематики, результатом якої є чимало наукових праць – богословських, канонічно-правових та богословсько-теологічних, створення спеціалізованого архіву, організація наукових конференцій.

Мета статті – проаналізувати канонічно-законодавчу базу монастирів Студійського уставу в історико-правовому контексті.

Виклад основного матеріалу. Усвідомлюючи важливість відновлення та збереження автентичного Східного чернецтва в ГКЦ, Митрополит Андрей у 1918 р. призначив свого брата ієрм. Климентія (Шептицького) настоятелем Скнилівської Лаври – головного духовного осередка ченців Студійського уставу. Ігумен Климентій проявив себе не лише як компетентний організатор економічно-господарського життя студійської спільноти, але насамперед став духовним наставником та учителем молодих монахів, оскільки новіціят зі Львова переміщено до Унева. Під його офіційним й неофіційним патронатом створювалася духовна атмосфера серед ченців та формувалася модерна ідентичність монастиря Студійського уставу в руслі східної традиції. Переконливим доказом того, що Унівська Лавра під керівництвом ігумена Климентія здобула визнаний авторитет, є спогади православного єпископа Євлогія, який у 1919 р. у супроводі Митрополита Андрея вдруге відвідав Лавру. “Ми оглянули цей монастир. Настоятелем був другий брат Митрополита. Ревне стремління наслідувати Східне чернецтво відчувалося серед братії дуже сильно. Вони справляли враження фанатів цієї справи, із запалом натхненно звершували своє служіння, захоплені поставленим перед ними ідеалом” [1, с. 306].

Відповідно до друкованих історичних джерел студійського чернецтва, монаших звичаїв, брати Митрополит Андрей та ігумен Климентій (Шептицькі) працювали над підготовкою нового “Типікону” під назвою “Установи (конституції) Успенської Лаври в Уневі” (1920 р.), що мав на меті удосконалити і доповнити перший канонічно-правовий документ монастиря “Типікон Студитської Лаври св. Антонія Печерського в Скнилові” (1905 р.) [46, с. 15]. Оригінал Унівського Типікону не зберігся, існує лише рукописна копія, яку зробив невідомий переписувач у 1923–1924 рр. [2, с. 19]. Відомо, що він не друкувався, а відтак упродовж значного періоду був маловідомим серед богословів та істориків, і лише у 2007 р. його вперше опублікували ченці Студійського Уставу. Цінність згаданого рукопису полягає також у тому, що він містить східні монаші звичаї, оригінал листа Конгрегації для справ Східної Церкви до Митрополита Андрея Шептицького стосовно монахів Студійського Уставу та копію листа архімандрита Андрея до ченців Унівської Лаври щодо літургійних питань [3, с. 129–136].

Вагомими причинами написання чергового “Унівського Типікону” було те, що по-перше, виникли нові перспективи праці ченців Студійського уставу в руслі єдності християнських церков, по-друге, ігумен Климентій опрацював нові джерела та дослідження у сфері східного чернецтва, проаналізував канонічні документи, а також ретельно проштудіював устрій і життя монастиря Студіону VIII–IX ст. [2, с. 25]. Однак основною причиною, яку вказав особисто Митрополит Андрей у листі до кардиналів-членів Східної конгрегації від 6 лютого 1921 р., було те, що частина духовенства Східної Галичини поставила під сумнів законне існування монастирів Студійського уставу, оскільки вони не відповідали вимогам нового Кодексу канонічного права (1917 р.),

найперше щодо поняття монашого чину [4, с. 260]. Щоб уникнути непорозумінь і відмінностей, ігумен Климентій написав другий “Типікон”, що відповідав канонам ККП’1917, які стосувалися чернецтва, зберігаючи традицію східних церков [2, с. 20].

Дотримуючись принципу поєднання норм ККП’1917 з монашими студійськими правилами, автори назвали новий “Типікон” – “Установи (Конституції)”, оскільки нормативний документ, що регулював монашу дисципліну Західних Чинів, називався “Конституція”. Латинську термінологію використовували також для того, щоб показати рівність канонічно-правового статусу студійських монастирів з чинами та згромадженнями, що уже існували. Оскільки писався цей “Типікон” під керівництвом Митрополита Андрея Шептицького як архимандрита й усі суперечливі питання ігумен Климентій погоджував з ним, то доцільно їх обох вважати авторами “Унівського Типікону” [2, с. 21].

“Унівський Типікон” складається зі вступного слова, вступу та 223 статей, тематично поділених на 14 глав. Аналізуючи його, можна стверджувати, що в його основу покладено Скнилівський “Типікон” та ККП’1917. У питаннях монашої культури та дисципліни ігумен Климентій частково запозичив також бенедиктинську традицію [5, с. 73–100]. Другий законодавчий документ студійських монастирів прийнято 8 листопада 1920 р. на Загальній раді Святоуспенської Унівської Лаври у присутності Митрополита Андрея, який затвердив “Типікон” як архимандрит та Львівський митрополит. Дотримання “Конституції” було обов’язкове не тільки для монахів Унівської Лаври, але й для ченців інших монастирів і місійних обителів Студійського уставу, заснованих до 1936 р. [2, с. 19].

У 1921 р. “Установи” передано до Конгрегації у справах Східної Церкви у Римі на канонічне затвердження. Римська курія підтримувала ініціативу братів Митрополита Андрея та ігумена Климентія (Шептицьких), і вже у травні цього року видала “Декрет похвали” з вихідним номером 9921/23, який фактично вважався офіційним визнанням з боку Ватикану монастирів Студійського уставу [4, с. 265]. Зауважимо, що Папа Пій XI особисто ознайомився з планами Митрополита Андрея щодо відродження студійських монастирів та благословив монахів Студійського уставу на плідну діяльність [2, с. 24]. Отже, цей факт засвідчив, що монастирі Студійського уставу не лише відповідають потребам ГКЦ, але їхня діяльність також гармонійно вписується у життя усієї Католицької Церкви.

Хід подій показав, що Апостольський Престіл позитивно поставився до студійського проекту, вважаючи його сприятливим для поширення ініціативи єдності церков. У листі від 4 листопада 1924 р. Митрополит Андрей, який перебував з робочою поїздкою у Римі, повідомляв монахів Унівської Лаври: “Апостольський Престіл одобрило існування ваших монастирів... і визнав їх як єдину інституцію, яка дотримується Східної моделі чернецтва та зрівняв у привілеях з іншими Чинами, які існують у Католицькій Церкві” [4, с. 272]. Хоча монахів Студійського уставу на офіційному рівні визнали як Чин Католицької Церкви, проте “Унівський Типікон” юридично не затвердили, оскільки процедура була складною і вимагала багатоступеневого провадження. Тому “Декрет похвали” став лише першим етапом на шляху канонічного затвердження “Типікону”.

Східний вектор розвитку монастирів Студійського уставу викликав значне зацікавлення у Римській Курії, зокрема в секретаря Конгрегації Східних Церков кардинала Джованні Таччі, тому Апостольська Столиця звільнила монахів Студійського уставу від дотримання норм Замойського синоду 1720 р. [4, с. 416]. Конгрегація зобов’язала монастирі Студійського уставу строго дотримуватися ідентичності візантійської традиції та закликала уникати будь-яких змін, запозичень та нововведень латинських інституцій. Така чітко виражена східна позиція Ватикану щодо майбутнього розвитку монастирів Студійського уставу засвідчила про недоцільність прилаштування “Унівського Типікону” до критеріїв латинських чинів. Положення рішення Конгрегації вводилося у практику вже в наступному році, що позитивно впливало на іманентний розвиток самого чернецтва та сприяло формуванню релігійної ідентичності Церкви [6, с. 129].

Отже, “Декрет похвали” авторитетно засвідчив про значний поступ східного чернецтва Студійського уставу, який сприяв подоланню скептичних настроїв противників та швидкому як кількісному, так і духовному зростанню монашої спільноти. “Унівський Типікон” був результатом

багаторічної праці братів Митрополита Андрея та ігумена Климентія (Шептицьких), яку лише певною мірою оцінив Апостольський Престіл, проте він став початком нового етапу відродження студійського чернецтва й основою для формування “великого” Типікону.

Визначною подією у житті студійського чернецтва та й УГКЦ загалом стало укладення “Загального Типікону” архимандрита Андрея та ігумена Климентія – правил життя ченців Студійського уставу. Довготривала та наполеглива праця над ним завершилася у с. Прилбичах, батьківщині братів Шептицьких. Про це згадував у спогадах племінник ігумена, Я. К. Шептицький: “... далі з Прилбичських спогадів – це ранки, коли після Служби Божої та спільного сніданку аж до обіду стрийв-священиків не було видно. Казали, що вони у своєму покої пишуть “Правила”, – пізніше я довідався, що йшлося про Устав монастиря студитів, над яким вони пильно працювали” [7, с. 23].

“Загальний Типікон” взорувався на древні монаші типікони та на східну традицію чернецтва, яку запровадили у Києво-Печерській Лаврі св. Антоній й св. Теодозій Печерські [2, с. 46]. Він складався із п’яти частин, що тематично поділялися на окремі глави і загалом містили 957 статей та приміток-коментарів – 324 позиції. Джерельною базою слугували твори Св. Отців, монаші типікони від найдавніших і до сучасних ігумену, монастирські правила, устави, службеники, патерики, наукові богословські та історичні праці візантійської, мелхїтської, грецької, латинської, німецької, французької, російської та української історіографії, тобто ігумен Климентій (Шептицький) використовував усі доступні на той час джерела про східне чернецтво [9, с. 207–248]. Порівняння “Загального Типікону” з двома попередніми, Скнилівським та Унівським, яскраво свідчить про його науковість, ґрунтовність, вичерпність та глибоку східну духовність, відтак він став найповнішим “Типіконом” чернечого життя монахів Студійського уставу, якого вони дотримуються і тепер.

До речі, у “Загальному Типіконі” ігумен Климентій врахував практично усі зауваження, які зробив ієрм. Леонтій (Фьодоров) у листах до Митрополита Андрея стосовно духовного розвитку монастирів Студійського уставу в руслі автентичного східного чернецтва. Наприклад, традиційно студити, згідно з “Типіконом” (стаття 291), поділяли добу на три частини по вісім годин кожна: молитва, праця, відпочинок. Проте ієрм. Леонтій у листі до Митрополита Андрея Шептицького писав, “щоб у святкові дні години, визначені для праці, використовувались на молитву, бо немає справи важливішої за молитву”, що по суті дослівно вніс ігумен Климентій у 292 статтю [9].

Підготовці “Загального Типікону” передувала значна й клопітка наукова праця. По-перше, додані до його основного тексту примітки стали найґрунтовнішим і до сьогодні єдиним комплексним дослідженням з історії правил внутрішньомонастирського життя автентичного східного чернецтва. У них проаналізовано традиції та практичний досвід грецьких, царгородських та афонських монастирів, російських, сербських, українських греко-католицьких і православних обителів. Автори цитують киево-печерські видання, книги друкарні львівського Ставропігійського братства. Ретельно проаналізовано постанови Унівського собору уніатських монастирів Львівської єпархії (1711 р.) та монастирські правила “О чині в св. обителі” [7, с. 73].

“Типікон” і сьогодні викликає активний науковий інтерес і у католицькому, і у православному церковних колах. На його основі у Західній Європі вивчають особливості життя та основні аспекти духовності чернецтва візантійського обряду. Чимало норм чернечого життя з “Типікону” запозичили і православні монастирі для написання своїх монастирських уставів. Наприклад, велику його частину (*хоча у них це неофіційний документ*) застосовують монахи Жидичинського Свято-Миколаївського монастиря Київського Патріархату під керівництвом архимандрита Кир Марка (Левківа). Тому, на думку автора, бібліографія та примітки потребують окремого поглибленого наукового дослідження.

По-друге, монастирі Студійського уставу ґрунтувалися на аскетичних засадах повчань та правил Св. Отців Церкви, окреслювали монаше життя згідно з давніми східними традиціями. Основні положення “Типікону” пристосовувалися до тогочасного історичного періоду та вимог місцевості, у якій був розташований монастир. Основна ідея полягала в тому, щоб розвивати літургичне життя у візантійсько-слов’янському обряді через аскетичне духовне життя та активне

пасторальне й соціальне служіння. Отже, “Загальний Типікон” забезпечив духовну формацію й вишкіл монахів Студійського уставу, правопорядок, релігійну культуру, аскетичний дух та обрядову єдність у чернечому середовищі.

Можна стверджувати, що над третьою, останньою і найгрунтовнішою редакцією “Загального Типікону” працював здебільшого ігумен Климентій, який ґрунтовно вивчав першоджерела упродовж довгого періоду, а Митрополит Андрей долучався лише як консультант та редактор [8, с. 75]. Очевидно, причиною цього були робочі питання архієпархії та широкомасштабна суспільно-релігійна діяльність Митрополита Андрея Шептицького.

12 липня 1936 р. “Загальний Типікон” заврешено в остаточному варіанті, і вже через рік, 2 травня 1937 р. Загальна рада монахів Святоуспенської Лаври в Уневі одногослосно його затвердила. У цьому контексті неминуче виникало питання канонічного затвердження “Типікону” Римською курією, що давало б можливість аргументовано обстоювати свої інтереси на офіційному рівні, розширювати мережу монастирів на усіх етнічних українських територіях.

З цією метою ігумен Климентій 20 травня 1937 р. вручив у Римі студійські правила секретареві Священної Конгрегації у справах Східних Церков, кардиналові Еудженіо Тіссеранові з проханням про затвердження Апостольським Престолом [10, арк. 2]. Проте кардинал Е. Тіссеран зазначив, що процедура доволі складна і довга, згідно з нормами “Типікон” потребує ґрунтовного дослідження спеціальної науково-богословської комісії, яка вносить корективи і тоді подає його до затвердження [10, арк. 2].

Іншою проблемою було те, що “Типікон” ігумен Климентій написав українською мовою, а переклад на французьку (*це було обов’язковою умовою передавання до Риму*) здійснив приятель ігумена. Як виявилось, переклад був невдалим, оскільки перекладач не дотримався правил синтаксису і побудови речень французької мови, відтак чимало положень не відповідали оригіналу. Тому виправлення та приготування кінцевого варіанта довірили о. Кирилу Королевському (Жан Франсуа Шарон), прокуратору студійської спільноти у Римі, який доволі критично оцінив наданий переклад та особисто здійснив його з оригіналу лише у листопаді 1941 р. [8, с. 87]. Однак Друга світова війна та повоєнні події зупинили затвердження “Загального Типікону”. Лише після смерті ігумена Климентія у 1964 р. статут монахів Студійського уставу затвердив Митрополит Йосиф (Сліпий) у французькому варіанті, і він став основою нового монашого канонічного права.

Під час перебування у Римі ігумен Климентій двічі зустрічався з Папою Пієм XI. Перший раз 22 травня 1937 р. офіційно разом з ректором о. Йосифом Сліпим вони відвідали Святішого Отця як делегати від Галицької митрополії ГКЦ. 25 травня поточного року ігумен Климентій був уже на приватній аудієнції у Папи в його резиденції Кастель-Гандольфо під Римом, де виклав йому проект майбутньої діяльності монастирів Студійського уставу. Під час зустрічі ігумен актуалізував питання життєдіяльності студійського чернецтва та його внеску в розвиток ГКЦ, зокрема, та екуменічного діалогу загалом. Звітував про результати роботи монахів Студійського уставу і стан справ у середовищі монашої спільноти, відзначаючи позитивну динаміку її формування [10, арк. 2].

Святіший Отець загалом позитивно сприйняв відновлення монастирів Студійського уставу, вважаючи його важливою складовою зміцнення позицій Галицької митрополії ГКЦ. Звісно, Папа Пій XI дав і низку важливих порад та вказівок, зокрема, що “хоче в Студитському Чині бачити здорову і сильну, своєю святістю, вітку Східного монашества” [10, арк. 2], а також, на його думку, студійських спільнот “повинно бути небагато, але вони мають бути повноцінними” [10, арк. 3]. Ігумен Климентій був приємно вражений зустріччю з Папою, про що свідчать його листи до монахів.

Зазначимо, що богослови, історики практично донедавна вважали оригінальним французький текст “Типікону”. Проте у 2000-ті роки наукові працівники цілком випадково знайшли автентичний український текст “Загального Типікону” 1937 р. в ЦДІАЛ України. Не знаючи про існування українського тексту, “Типікон” двічі перекладали з франкомовного варіанта. Вперше переклад здійснив на заході професор А. Яковлів у 1952 р. для приватного користування монахів “Студіону” (Рим) та монастиря Вудстока (Канада) [2, с. 12].

Наприкінці 70-х років XX ст. українські монахи Студійського уставу здійснили черговий переклад “Типікону”. Джерелом став знову ж французький примірник, надрукований за ініціативи та старання Митрополита Йосифа (Сліпого) у 1964 р., що успішно нелегально передали студитам в Україну. Цей переклад “Типікону”, на відміну від першого рукописного, був надрукований на машинці у декількох примірниках для приватного користування [2, с. 54].

Враження від аудієнції з Папою ігумен Климентій письмово виклав у серпні 1937 р. в посланні до братів “Що належить до повного монастирського життя”. У цей час ігумен Климентій перебував у родинному домі в с. Прилбичах, основною причиною тривалого візиту було відновлення здоров’я внаслідок перенесеного захворювання. Враховуючи рекомендації Святішого Отця, він висвітлив основні аспекти внутрішньої організації монастиря, зокрема: 1. Сталий щоденний розпорядок. 2. Систематичне відправлення спільного повного церковного правила зі збереженням візантійської літургійної традиції. 3. Обов’язкове мовчання. 4. Дотримання убогості. 5. Взаємна любов і злагода, що є запорукою чернечого послуху та покори [10, арк. 3]. На думку ігумена Климентія, це і було основним фундаментом та визначальним путівником для побудови здорового монашого життя сучасних та майбутніх ченців Студійського уставу. У прикінцевому положенні наголошувалося на тому, щоб послання обов’язково прочитали під час трапези у присутності усієї монашої братії, і після того кожен член студійської спільноти мав особисто та уважливо ознайомитися з його суттю [8, с. 84].

Висновки. Отже, аналіз новаторських ідей архимандрита Климентія (Шептицького) дає підстави стверджувати, що він не лише сприяв відновленню моделі монастирів Студійського уставу, але й завдяки своїм авторським посланням і працям став харизматичним законотворцем цієї моделі. Через його твори серед чернецтва осмислювалися й поширювалися фундаментальні християнські, релігійно-богословські, релігійно-філософські, релігійно-етичні, релігійно-естетичні ідеї та цінності. Беручи до уваги те, що Галицька митрополія ГКЦ мала як прозахідне, так і просхідне крило, дуже непросто було знайти консенсус, який сприйняла б більшість вірних. Архимандрит Климентій (Шептицький) зміг запропонувати і концептуально втілити у життя чернечий рух у східному напрямі. Підтвердженням цього була відверта просхідна ідентичність, яка саме у часи, коли студитами керував архимандрит Климентій, почала де-факто домінувати у монастирях Студійського уставу. Це стало очевидним на усіх рівнях і в усіх вимірах – догматичному, ідеологічному, практичному, світоглядному тощо. Використання праць архимандрита Климентія (Шептицького) в українській історіографії не тільки збагатить її кількісно і якісно, але й допоможе усвідомити сутність його новаторських ідей у розвитку чернечої спільноти.

1. Євлогій, митр. *Путь моей жизни / митр. Євлогій (Георгиевский)*. – М.: Московский рабочий; ВПМД, 1994. – 2-е изд. – 619 с. 2. Мартинюк Т., ієрм. *Митрополит Андрей та блаженний Климентій Шептицькі як законодавці відродженого студійського чернецтва / ієрм. Т. (Мартинюк) // Типікони / [ред. кол.: єрм. Венедикт (Валерій Алексійчук), єрм. Теодор (Тарас Мартинюк), схм. Іриней (Іван Волошин) та єрм. Юстин (Юрій Бойко)]*. – Львів: Свічадо, 2007. – С. 7–35. 3. *Типікони / [ред. кол.: єрм. Венедикт (Валерій Алексійчук), єрм. Теодор (Тарас Мартинюк), схм. Іриней (Іван Волошин) та єрм. Юстин (Юрій Бойко)]*. – Львів: Свічадо, 2007. – 140 с. 4. *Korolevskij S. Metropolitane Andre Szeptyckuj (1865–1944) / S. Korolevskij*. – Rome, Italia: Theologica Societas Scientiarum Ucrainorum, 1964. – S. 260–283. 5. *Шептицький А. Установи (конституції) Успенської Лаври в Уневі / митр. Андрей Шептицький, ігумен Климентій (Шептицький) // Типікони / [ред. кол.: єрм. Венедикт (Валерій Алексійчук), єрм. Теодор (Тарас Мартинюк), схм. Іриней (Іван Волошин) та єрм. Юстин (Юрій Бойко)]*. – Львів: Свічадо, 2007. – С. 73–110. 6. *Лист Конгрегації для справ Східних Церков до Митрополита Андрея Шептицького у справі монахів Студитів // Типікони / [ред. кол.: єрм. Венедикт (Валерій Алексійчук), єрм. Теодор (Тарас Мартинюк), схм. Іриней (Іван Волошин) та єрм. Юстин (Юрій Бойко)]*. – Львів: Свічадо, 2007. – С. 129–130. 7. *Шептицький Я. К. Мої спогади про Казимира Шептицького – отця Климентія (Шептицького) / Я. К. Шептицький // Тематичний збірник Святопокровського жіночого монастиря Студійського Уставу / [наук. ред.*

схм. Венедикта (Щурат-Глуха) та ін.]. – Львів, 2001. – Вип. 9. – С. 22–25. 8. Чернописька В. Релігійна та громадська діяльність блаженного преподобномученика Климентія (Шептицького) (1869–1951 рр.) / В. Чернописька. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2014. – 304 с. 9. Типікон / [з франц. перекл. ієрм. Н. (Дейнега) та ієрм. Ю. (Вороновський)]. – Львів: Свічадо, 1996. – 255 с. 10. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 577 Товариство “Студіон”, м. Львів. 1928–1944 рр. – Оп. 1 Спр. 2. Послання ігумена Климентія (Шептицького) до монахів Студитського Уставу в Уневі з повідомленням про зустріч з Папою Римським і затвердження уставу Ватиканом, 2 серпня 1937 р. – 5 арк.

REFERENCES

1. *Eylogii, mitr. Put' moei zhizni [The Way of My Life]*. Moskow: Moskovskii rabochii; VPMD Publ, 1994. 2-e izd. 619 p. 2. Martynyuk T., ierm. Mytropolyt Andrey ta blazhennyu Klymentiy Sheptyts'ki yak zakonodavtsi vidrodzhenoho studiys'koho chernetstva [Metropolitan Andrey Sheptytsky and blessed Clement as lawmakers revived Studite monasticism]. *Typikony / Red. kol.: yerm. Venedykt (Valeriy Aleksyichuk), yerm. Teodor (Taras Martynyuk), skhm. Iryney (Ivan Voloshyn) ta yerm. Yustyn (Yuriy Boyko)*. L'viv: Svichado Publ, 2007. pp. 7–35. 3. *Typikony [Typicon]*. Red. kol.: yerm. Venedykt (Valeriy Aleksyichuk), yerm. Teodor (Taras Martynyuk), skhm. Iryney (Ivan Voloshyn) ta yerm. Yustyn (Yuriy Boyko). L'viv: Svichado Publ, 2007. 140 p. 4. Korolevskij C. *Metropolite Andre Szeptyckyj (1865–1944) Rome, Italia: Theologica Societas Scientiarum Ucrainorum*, 1964. pp. 260–283. 5. Sheptyts'kyu A., Sheptyts'kyu K. *Ustanovy (konstytutsiyi) Uspens'koyi Lavry v Unevi / mytr. Andrey Sheptyts'kyu, ihum. Klymentiy (Sheptyts'kyu) [Institutions (constitution) Dormition Lavra in Univ]*. *Typikony. Red. kol.: yerm. Venedykt (Valeriy Aleksyichuk), yerm. Teodor (Taras Martynyuk), skhm. Iryney (Ivan Voloshyn) ta yerm. Yustyn (Yuriy Boyko)*. L'viv: Svichado Publ, 2007. pp. 73–110. 6. *Lyst Kongrehatsiyi dlya sprav Skhidnykh Tserkov do Mytropolyta Andrey Sheptyts'koho u spravi monakhiv Studytiv [Letter Kontrehatsiyi for the Oriental Churches to Andrey Sheptytsky in the case of monks Studite]*. *Typikony. Red. kol.: yerm. Venedykt (Valeriy Aleksyichuk), yerm. Teodor (Taras Martynyuk), skhm. Iryney (Ivan Voloshyn) ta yerm. Yustyn (Yuriy Boyko)*. L'viv: Svichado Publ, 2007. pp. 129–130. 7. Sheptyts'kyu Ya. K. *Moyi spohady pro Kazymyra Sheptyts'koho – ottsya Klymentiya (Sheptyts'koho) [My memories of Casimir Sheptytsky – Father Clement (Sheptytsky)]*. *Tematychnyy zbirnyk Svyatopokrovs'koho zhinochoho monastyrya Studiys'koho Ustavu. Nauk. red. skhm. Venedykta (Shchurat-Hlukha) ta in.* L'viv, 2001. Vol. 9. pp. 22–25. 8. Chornopys'ka V. *Relihiyna ta hromads'ka diyal'nist' blazhennoho prepodobnomuchenyka Klymentiya (Sheptyts'koho) (1869–1951 rr.) [Religious and social activities of Blessed Martyr Clement (Sheptytsky) (1869–1951 years)]*. L'viv: Halyts'ka vydavnycha spilka Publ, 2014. 304 p. 9. *Typikon [Typicon]*. z frants. perekl. ierm. N. (Deyneha) ta ierm. Yu. (Voronovs'kyu). L'viv: Svichado, 1996. – 255 s. 10. *Tsentral'nyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrayiny, m. L'viv. [Central State Historical Archive Ukraine, m. Lviv]*. F. 577 *Tovarystvo “Studion”, m. L'viv. 1928–1944 rr. – Op. 1 Spr. 2. Poslannya ihumena Klymentiya (Sheptyts'koho) do monakhiv Studyt-s'koho Ustavu v Unevi z povidomlenniam pro zustrich z Papoyu Rym's'kym i zatverdzhennya ustavu Vatykanom, 2 serpnya 1937 r. 5 ark.*

Дата надходження: 10.03.2017 р.